

CVIJETA PAVLOVIĆ
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb

POZORNICA KULTURE – KAPITAL KULTURE. O 400 GODINA HVARSKOGA KAZALIŠTA

Članak analizira obilježavanje 400 godina Hvarskoga kazališta iz aspekta njegove (misli se na obilježavanje) nazočnosti u medijima i u javnosti općenito te iz aspekta politike kulture. U središtu pozornosti je odredba vrijednosti prostora kazališta kao jednoga od povijesnih prostora kulture. Posebno su argumentirane mijene u repertoaru Hvarskoga kazališta, te je kazališna pozornica protumačena kao zrcalo ali i dalekozor društvenih mijena, stanja politike i stanja kulture. Hvarsko kazalište i znanstveno-stručni skup *Dani Hvarskoga kazališta*, u sprezi znanstvenih doprinosa istraživanju hrvatske književne baštine i žive književne riječi izgovorene na kazališnim i širim gradskim pozornicama, svojim kontinuitetom, sadržajima i inovacijama dokazuju vrijednost takvih institucija. Prostor samoga Hvarskoga kazališta i prostor popratnih znanstvenih skupova preduvjet su za daljnje raspolaganje toga hvarskoga kulturnoga kapitala, mjerljivoga s dometima najopstojnijih europskih kulturnih i znanstvenih institucija.

KLJUČNE RIJEČI: *Hvarsko kazalište, Dani Hvarskoga kazališta, kulturna politika.*

Kad je prije desetak godina na *Danima Hvarskoga kazališta* skupina simpozista osmišljavala teme budućih znanstvenih skupova, akademik profesor Nikola Batušić svoje je uvijek diskretne i demokratskim prigovorima podložne ideje i želje usmjerio na obilježavanje 400 godina Hvarskoga kazališta. Budući da sam osobno svjedočila nastanku tih planova, te zajedno s dvadesetak stručnjaka dobro upamtila godinu 2012. kao godinu "velikih očekivanja", iznimno mi je drago da se jedna od najznačajnijih obljetnica povijesti ne samo hrvatske nego i europske kulture kazališnih prostora uistinu obilježila na dostojnoj razini. Prosječni čovjek današnjice rado pamti superlative, rado pamti što je prvo, najstarije, najveće i sl. O Hvarskom se kazalištu dosad nažalost premalo i prerijetko govorilo u superlativu, a poglavito u stranoj literaturi, gdje se ono nalazilo utopljeno u povijesno nabranje sličnih kulturnih pothvata u susjednoj Italiji. No Hvarsko kazalište zaslužuje osobito zanimljiv i značajan superlativ upravo po pitanju otvorenosti, o čemu je napreglednije pisala Lucija Ljubić, koja je pripremila značajan tekst o toj

¹ Lucija Ljubić. "Hvarsko kazalište", *Hrvatska revija*, 1-2, 2012., str. 102–111.

temi, objavljen u časopisu *Hrvatska revija*.¹ Nažalost, ni mediji ali ni obrazovne institucije nisu učinile sve što se moglo, jer sam, provodeći mini-anketu na temu značaja Hvarškoga kazališta i to među intelektualcima najrazličitijih struka, od liječnika i pravnika do arhitekata i građevinara, pa i među humanistima, morala zaključiti da visokoobrazovani građani Hrvatske nisu dovoljno upoznati sa značenjem toga kazališta, ali istodobno za njega pokazuju veliko zanimanje kad im se u rečnici-dvije objasni povijesni kontekst toga, iz suvremene perspektive, skućenoga "prostora kulture".

Kako je Andrea Zlatar 2008. g. zabilježila u svojoj knjizi *Prostor grada, prostor kulture*, "svakome je jasno da nijedna država neće ukidati nacionalni teatar ili arheološki muzej, pa je borba 'protiv institucija' u tom smislu doista osuđena da bude samo mjestom simboličkog otpora prema najistaknutijim znacima poretka kulturne moći. Uostalom, kad se danas gleda kulturna mapa većih hrvatskih gradova, u njima se prepoznaju temeljna fiksna mjesta posljednja dva stoljeća, poput nacionalnih kazališta, akademije znanosti i umjetnosti, muzeja, kulturnih ustanova; ono što je pripadalo 'duhu vremena', poput kavana i kabarea, nestalo je."²

Aktualna je politika kao temeljnu pretpostavku za proizvodnju i razvoj kulture identificirala problem prostora: upravo se u temama kulture otkrivaju neuralgične točke grada, na različite se načine dovodi u pitanje njegov urbanitet, oblikuju se nove prakse gradskoga života. Istodobno, rasprave otkrivaju raskorak ne samo između "diskursa proizvođača kulture" i "predstavnik vlasti", nego i raskorak između "diskursa administracije" i "diskursa politike". Ono što je međutim bjelodano jest činjenica da je ključna poveznica između apstrakta grada i apstrakta kulture postojanje kulturnoga javnog prostora, konkretnoga kulturnog prostora, koji omogućuje realizaciju jedne od temeljnih funkcija grada, a to je komunikacija.

Hvarsko kazalište nema status hrvatskih nacionalnih kazališta, ali se njegov značaj približuje visokocijenjenome kulturnom kapitalu pa i s predznakom kulturnoga turizma, ako se želi, primjerice, povući pravac od pulske arene kao najočuvanijega do Hvarškoga kazališta kao socijalno najotvorenijega kulturnog prostora iz epoha starije europske povijesti. Prema tome, Hvarsko kazalište ispunjava više kriterija prema Strategiji kulturnoga razvitka Republike Hrvatske: u njemu su povezane različite područne dionice zajedničkoga okvira a to su – scenska umjetnost i spomenička baština. Ono odgovara zahtjevima modela policentričkoga upravljanja, a da državi ostaje pravo prednosti u određivanju ciljeva i strategijskih instrumenata kao ključnih kriterija za oblikovanje kulturne politike. Kao jedno od temeljnih načela ističe se podupiranje različitih oblika nedržavnoga financiranja kulture, ali se štiti "kulturno javno dobro" u odnosu na komercijalnu i isključivo tržišno orijentiranu kulturnu proizvodnju.³

S obzirom na različite povijesne i ekonomske prilike u kojima je Hvarsko kazalište uspjele opstati, potvrđuje se jedna od najčešćih teorijskih pretpostavaka: prostor kulture i prostor grada imaju svoje zajedničko značenje – a to je ideja javnoga

² Andrea Zlatar: *Prostor grada, prostor kulture. Eseji iz kulturne politike*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2008., str. 118.

³ Andrea Zlatar: *ibid.*, str. 42-43.

prostora: "stvarni gradski trg, ulica na kojoj se ljudi susreću i razgovaraju, forum i agora kao njihovi metonimijski nastavci u prostoru javnih diskusija i rasprava".⁴ U tom je smislu i pravo na grad ujedno i pravo na riječ, a stoga i pravo na kazalište.

Način na koji se hvarsko komunalno kazalište snalazilo kroz četiri stoljeća, ali i način na koji se unazad nekoliko desetljeća snalazila družina "Hvarsko pučko kazalište" dobra je ilustracija prostora grada kao prostora kulture. Prostor hvarskoga kazališta mogao je biti neadekvatan ili samo manje adekvatan, no mogao je biti i zatvaran ili zabranjivan – a ipak, grad je uvijek nudio prostor za "tejotar".

Tako je izvedbeni prostor i u institucionaliziranim *Danima Hvarskoga kazališta* od 1970-ih do danas mogao biti gradski trg, plato ili klaustar Franjevačkoga samostana, Loggia, pozornica Veneranda, gostionica "Kod kapetana", konoba "Luviji", i sl. Kad je započela restauracija i konzervacija prostora Hvarskoga kazališta, a za potrebe predstava bio nužan zatvoreni veći prostor, u pomoć je priskakalo obližnje mjesto Brusje, pa su se predstave 2007. i 2008. izvodile u Zadružnom domu Ružmarinske zadruge, a od 2009. do slavljeničke 2012. u prednjem obnovljenom dijelu povijesne građevine – na katu samoga Arsenala.

O repertoaru početaka Hvarskoga kazališta najpreglednije je u zbornicima *Dana Hvarskoga kazališta* pisao Slobodan Prosperov Novak pri čemu se može postaviti i komparativističko pitanje domaćega i stranoga udjela na hvarskoj pozornici, jer su Pietro Metastasio i Carlo Goldoni u onodobnim povijesnim okolnostima mogli funkcionirati i kao jedno i kao drugo.

U repertoaru koji se izvodio zadnjih četrdesetak godina, potaknut skupovima *Dana Hvarskoga kazališta*, lako je utvrditi omjere i ciljeve. U godini 1980., u kojoj je umro Josip Broz Tito, izvodili su se isključivo tekstovi (teško bolesnoga) Miroslava Krleža, što je ujedno i jedina godina u kojoj su se na repertoaru u sklopu *Dana Hvarskoga kazališta* mogle čuti riječi jednoga jedinoga autora. Usporedivo je to s 1982., vremenu sada već 'promišljenom' i 'osvijestjenom', nakon Titove smrti, ali i nakon Ukazanja Gospe u Međugorju i mnogih drugih promjena, koje je bilo potrebno u jugoslavenskoj ideologiji razgraničiti ili obuzdati. Tada se na programu našao sljedeći niz: Dubravko Detoni: *Čuvat ćemo u krvi stečeno; Iz srca ćemo čitati; Tito; Partizanska priredba; Zdravo prijatelju; S Titom u mislima, s Titom u djelu; Partizanska književna večer*.⁵

S druge strane stoje i bitno drukčiju sliku daju sami počeci *Dana Hvarskoga kazališta* sedamdesetih godina, nakon Hrvatskoga proljeća, u kojima se izvodi velik broj tekstova starije hrvatske književnosti, štoviše ranonovovjekovlja i tzv. "zlatnog doba" hrvatske mediteranske kulture (od Petra Hektorovića, Hanibala Lucića, Marka Marulića, Martina Benetovića do Ivana Gundulića i Junija Palmotića pa i dubrovačkih preradaba Molièrea, Marka Bruerevića i Vlaha Stullija). To bi se razdoblje suvremenim rječnikom mogao označiti "uprizorenjem nacionalnoga identiteta".

⁴ Andrea Zlatar: *ibid.*, str. 11.

⁵ Na te se podatke nadovezao i o tomu razdoblju na temelju vlastitih sjećanja detaljnije govorio akademik Boris Senker u diskusiji okrugloga stola.

Koliko je kultura cijelo vrijeme zadržavala simboličku važnost političke kapitalizacije pokazuje već spomenuta Partizanska književna večer, koja je pak održana u spomen jednoga drugog i drukčijeg, politički ali i kulturno iznimno važnoga događaja – u spomen otvorenja Hvarškoga kazališta godine 1943., nakon okupacije Italije u oslobođenom Hvaru.

U omjerima domaćega i stranoga zanimljivo je da u posljednja dva desetljeća Hvarsko kazalište češće otvara vrata inozemnim tekstovima od tradiciji poznatoga Goldonija i Shakespearea, do Čehova, Grabowskog, Pirandella pa čak i Owena McCaffertyja i njegovih "Dana ruža i vina", no istodobno izrazito njeguje dijalektalnu i tzv. etnodramu.⁶

Tako se kroz desetljeća različitoga repertoara Hvarškoga kazališta kao prostora kulture zrcale granice politike, ideologije, nacionalnoga, internacionalnoga i transnacionalnoga, prostora slobode i neslobode.

Ukratko, izneseni podaci ilustriraju kulturne vrijednosti koje trajno imaju svoju publiku, i koje dokazuju da će se zajednica uvijek potruditi pronaći unutar svojega prostora i svoj izvedbeni prostor, ali i da je institucionalni izvedbeni prostor znak europske kulture, na osobit način značajan za njezine mikrostrukture prostora kao što je pozornica grada i pozornica njegova kazališta. Da još jednom istaknem: poveznica između apstrakta grada/države i apstrakta kulture postojanje je kulturnoga javnoga prostora, konkretan kulturni prostor, kao javni prostor "par excellence", koji omogućuje realizaciju jedne od temeljnih funkcija kulture, a to je komunikacija i socijalna participacija građana. Moderna su europska društva obležena stvaranjem ne samo gospodarskoga već i kulturnoga, simboličkoga kapitala. "Kulturna baština i suvremena umjetnička proizvodnja dva su temeljna oblika kulturnog kapitala: baštinu treba štiti, suvremenu umjetnost poticati, a jedno i drugo promovirati kao vrijednost ne samo onoga što imamo, već upravo onoga što smo u stanju napraviti. Gospodarski i kulturni kapital uvijek su relacionirani, no kulturni kapital ima jaču simboličku snagu, koja omogućuje jaču socijalnu koheziju bez potiskivanja individualnih razlika."⁷ Ovakve završne primjedbe, kako je zapisala Andrea Zlatar, ne mogu imati formu zaključka...

LITERATURA

Dani Hvarškoga kazališta. 1984.-2012. Knj. 1 – 38. Ur. Nikola Batušić et al. Zagreb – Split.

Hvarsko kazalište. 2005. Prir. Nikša Petrić. Matica hrvatska Hvar, Književni krug Split.

L j u b i ć, Lucija. 2012. "Hvarsko kazalište". *Hrvatska revija* 1-2: 102-111.

⁶ *Repertoar hrvatskih kazališta 1840/1860/1980*, knj. 1, pr. i ur. Branko Hećimović, Globus, JAZU, Zagreb, 1990.; *Repertoar hrvatskih kazališta*, knj. 3, pr. i ur. Branko Hećimović, HAZU, AGM, Zagreb, 2002.

⁷ Andrea Zlatar: op. cit., bilješka 2, str. 148-149.

Repertoar hrvatskih kazališta 1840/1860/1980, knj. 1. 1990. Pr. i ur. Branko Hećimović. Zagreb: Globus, JAZU.

Repertoar hrvatskih kazališta, knj. 3. 2002. Pr. i ur. Branko Hećimović. Zagreb: HAZU, AGM.

Zlata r, Andrea. 2008. *Prostor grada, prostor kulture. Eseji iz kulturne politike*. Zagreb: Naklada Ljevak.

THE STAGE OF CULTURE – CAPITAL OF CULTURE.
ON 400 YEARS OF HVAR THEATRE

The paper marks the 400th anniversary of Hvar Theatre and analyses it in terms of its presence in the media and in the public in general, as well as in terms of cultural politics. The analysis is focused on determining the value of the theatre as one of the historical places of culture. Particular attention is paid to the changes of the Hvar Theatre repertoire, interpreting the theatrical stage both as a mirror and a foreshadower of social changes and the state of politics and culture. Through their continuity, content and innovativeness, Hvar Theatre and the scientific conference *Hvar Theatre Days*, which thus combine scientific investigation of Croatian literary heritage with live performances of literary texts on the theatre's and other stages in the town of Hvar, testify to the value of such institutions. Hvar Theatre as a specific site, as well as the site reserved for the accompanying scientific conferences is a prerequisite for further exploitation of this segment of Croatian cultural capital, which is on a par with the achievements of the long-established European cultural and scientific institutions.

KEY WORDS: *Hvar Theatre, Hvar Theatre Days, cultural politics.*

